

če nam pobijejo vse, ki so bili najboljši med najboljšimi? — — — Marn je zadnja leta služboval kot nadučitelj v Grosupljem na Dolenskem. Ljubili so ga kot učitelja, spoštovali kot prijatelja. Namesto očeta, učitelja in prijatelja je priplaval iz Črne gore v domači kraj mračna ujedna ptica, ki je svoje kremplje zasadila v stotino src in razglasila zlovestje: Ne bo ga več! — Nas, ki stojimo sredi ljutega življenja, poganja val skrbi in težav naprej in naprej, da ne utegnemo sklanjati v obupu duha pred novim grobom. A kam naj gredo žena Pavlina in sinova Svetko in Dušan, ki so imeli vse, a so izgubili vse? Še na očetov grob ne morejo! Naj pridejo med nas! Naša ljubezen in naša vera je tako globoka in plameneča, da je ne ugonobi nobeno trpljenje in nobena smrt, ker vemo, da je ljubezen in vera mati novega življenja — vseživljajočega in vse-tolažečega! In tisti, ki so največ žrtvovali, bodo najlepši deleži imeli ob njem: Glejte, rojeno je iz naših ran in iz naših grobov! Naše je! — E. Gangl.

Po delegacijskem zborovanju.

Odsel sem iz Ljubljane s trdno zavestjo, da je postalo božično zborovanje mejnik v razvoju naše organizacije. Mejnik, ki kaže nazaj in vodi naprej, mejnik z Janusovim obrazom. Ni zborovanje samo rodilo mi te zavesti, ker ta zavest je bila v meni že trdna, preden sem prestopil prag ljubljanske mestne dvorane. Potek zborovanja me je v veri potrdil, bolj še po tem, kar se ni zgodilo, kakor po onem, kar naj se imenuje pozitivnost dneva.

Učiteljska delegacija je doživela svoj Balaamov čudež: znevela je v besedi blagoslova, v visoki pesem harmonije realnosti in idealov. Bila je tudi ona otrok svojega časa, časa sinteze vseh sil, ki so še v preteklosti posamezne tavale po samotnih poteh in iskale torišča svojega udeleževanja. Bile so kot svetle vešče v črni noči našega življenja, ki so vzbujale v dušah še močnejšo željo po stalni luči.

Povsod klijajo na dan nove misli, porojene iz razvalin preteklosti. Kar nam je prostost ustvarila na trdnih in življenja zmognih dobrinah, sprejemlje se v novo duhovno zgradbo, ki se postavlja na temelju naukov najstrašnejše preiskušnje človeštva. Tej elementarni zapovedi časa se ne more nihče zoperstavljati, ako noče, da ga zdrobi kolo zgodovine.

Tudi naše delegacijsko zborovanje je stalo popolnoma pod tem vtiskom. Duh spravljenosti in konciliantnosti mu je dal obilje, odkrita volja posameznikov po sodelovanju mu je narekovala potek. Nočem trditi, da je s tem že vse doseženo, a mnogo je brez dvoma. Tudi naša organizacija mora iziti iz teh časov presnamljanja in prerajanja ojačena. Naloga mladih moči je, da izstopijo iz svoje pasivne uloge, da posvetijo svoje najboljše moči naši organizaciji, da krepko zastavijo plodonosno delo tam, kjer so se snovali zanj že desetletja premišljeni in nepremišljeni načrti, da vdihnejo že dograjenim organizacijskim ustanovam novega duha.

Slovensko učiteljsko stoji pred ogromno nalogo. Na rešitvi te naloge bo moglo delovati le, če se živahno zaveda svoje kulturne misije v narodu, če si jasno predoči polje svojega delovanja, če složno izbere najboljšo pot v dosegu svojih ciljev, če se oprosti vsakih morebitnih predsodkov, ki so do zdaj hromeli njegovo energijo in gre na delo smoteno, z mladeniškim navdušenjem, polnim realnega optimizma in trdne vere v boljšo bodočnost našega naroda.

Potrebujemo predvsem pravega sociološkega spoznanja, razumevanja faktičnih družabnih organizacij našega ljudstva, ter psiholoških momentov, kot kulturnih vzmeti v narodu. Nad opustošenimi evropskimi poljanami, preko katerih stopa militarizem s svojo trdo peto, na katerih pušča kapitalisten imperalizem sledove svoje brezobzirne ekspanzivne sile, plava kot naravna reakcija te laži kulture visoka ideja splošne, vseobsegajoče demokracije. Demokracija nas bo vodila pri našem delu, in če smo se vziveli v njeno bistvo, ni nevarnosti, da bi zgrešili pravo pot.

Nova doba zahteva prenovljene učiteljske generacije. Človek in njegove institucije so problemi, ki stavi današnji čas na sodobne kulturne delavce. Naravoznanstvo in tehnika, oboževane vede 19. stoletja morajo izgubiti svoj božanstveni sijaj, dobrodošle so nam, v kolikor služijo človeški družbi, v kolikor se podreje pravi demokratični kulturi. Čas, v katerem so novi tehnični izumi donášali tudi nove vrste suženjstva nad človeštvo, se mora umakniti novi dobi. Ne pozabimo: zadnji smoter vse kulture je človek; čim večje garancije nudi družba posamezniku, da razvije vse svoje individualne zmožnosti, tem višja kultura.

Ali vstrajamo še na častnem naslovu „kulturnih pionirjev“? Torej: spoznavajmo ljudsko zgodovino in njene gonilne vzmeti, družaben razvoj, dvigajmo svoj narod čuvstveno, umstveno in socialno, bomo demokratije v pravem, najčistejšem pomenu besede! To je naloga „mladih“ in „starih“. Podrobno kulturno delo med narodom, organizacija tega dela in učiteljske samozabave, to je geslo, s katerim stopa slovensko učiteljsvo v novo dobo razvoja svoje organizacije. To je Janusov obraz s pogledom v bodočnost: trdna organizacija, delo starejših marljivih tovarišev in bogat zaklad izkušenj iz preteklosti so pogled nazaj. Božično delegacijsko zborovanje je sinteza obeh pogledov. V tem pomenu tvori za nas mejnik in dražnik obenem, zato ga pozdravljam v imenu „mladih in mu želim splošne sankcije v imenu „starih“.

Lokev, 18. I. 1918.

Al. Hreščak.

Vox populi — vox Dei!

Dne 6. t. m. se je zbralo ljudstvo Vipavske doline v Vipavi na velik zbor, da čuje poročilo svojega državnega poslanca dr. Lovra Pogačnika. Sprejelo je več resolucij, in zgodilo se je tekom vojne prvič v Vipavi, da je naše ljudstvo izpregovorilo glasno in odločno besedo — nam v korist. Poleg drugih resolucij, ki obsojajo izstop dr. Šusteršiča in Jankiča iz Jugoslovanskega kluba, ki pozivljajo vipavskega deželne poslanca in člana deželne šolskega sveta, deželnega odbornika dr. Pegana, naj takoj odloči svoje mandate, ker je ubežnil v škodljivo Slovensko Kmetiško stranko, se glasi 10. resolucija doslovno tako:

„Vipavsko ljudstvo izraža najostrejšo grajo, da si hoče deželni odbor vojvodine kranjske vračunati vsoto 1.017.000 kron, ki jo je dovolila poslanska zbornica na Dunaju kot enkratno podporo slabo plačanemu ljudskošolskemu učitelstvu na Kranjskem, na račun izdanega zneska, katerega je v letu 1917. plačala kranjska dežela kot vojno podporo ljudskošolskemu učitelstvu, in je sistiral izplačevanje nadaljnjih vojnih podpor. Zbrani volilci vipavski zahtevajo, da se od poslanske zbornice ljudskošolskemu učitelstvu sklenjene vojne podpore nemudoma izplačajo in deželne podpore ne sistirajo.“

Vse učiteljsvo pozdravlja z iskrenim zadoščenjem ta ljudski glas, ki govori močeno besedo za naše pravice in za naš kruh. Zbujajo se nam grenki spomini na tiste čase, ko je pozival sam dr. Šusteršič na javnem shodu učiteljsvo, naj si numerira svoje kosti, in ko je zlasti dr. Lampe razvnel razpaljene množice do smrtnega sovražstva proti učiteljsvu!

Kako drugače se glasi danes beseda, prihajajoča iz ljudske duše, ki ji ne razvema strasti demagogija in zastrupljena prav ljudskega voditelja! To je dokaz, da so bile laž in sleparstvo trditve sedaj zavrženih voditeljev S. L. S., ki so z njimi zavajali v krivo mnenje javnost, češ, ljudstvo sovraži učitelje! Pokazalo se je, da ljudstvo ne sovraži učiteljev; ampak sedaj odstavljene voditelji ljudstva so sovražili učitelje in so to sovražstvo vcepili v ljudsko dušo, kakor so z njim zastrupljali šolske oblasti — tudi deželni šolski svet! — da ni bilo čuti o učiteljih prijazne in dobre besede! Znan nam je c. kr. okrajni šolski nadzornik, ki je proti dotičnemu avstrijskemu častniku denunciral v se učiteljsvo svojega okraja, ki ni v Slomškovi Zvezi, da ni patriotično in da ni avstrijskega mišljenja! To je tako predrzna in tako nevarna trditev uradne osebe, da se je le taktu in uvidenosti onega častnika zahvaliti, da ni prišlo do nesreče, kakršno je tisti nadzornik želel našim tovarišem! Nikjer na svetu bi ne mogel več biti tak denunciant javni funkcionar; samo na Kranjskem ima še zasliombo tam, kjer režejo naš kruh — sedaj pač v takih odmerkih, da nas, naše žene in naše otroke spravijo s sveta — brez vislic.

Vipavska resolucija vsebuje vso materialno grozo, ki nas in naše rodovine stiska danes za grlo. Treba je poznati moč, ki bi se jim ne omeščalo srce, četudi bi jim ljudska kri buizgala v lica! V deželnem odboru sede Šusteršičevi privrženci: Lampe Pegan in Zajc — zadnji s šolskim referatom v tržni lopi! V dež. šol. svetu zastopajo deželni odbor Lampe, Pegan, Jaklič in Dr. mastja, ravnatelj slov. trg. šole. Poleg njih sedi Jakličev tajnik v „Slomškovi Zvezi“, učitelj Adolf Sadar, ki ga je kot „zastopnika učiteljsva“ predlagal tjaka — deželni odbor! Cerkev zastopata kanonika Lesar in Kržič, ki je pa sedaj bolan in hodi namesto njega na seje dež. šol. sveta katehet dr. Levičnik. In to so tiste roke, ki drže našo usodo na uzdi: v deželnem odboru tri, v deželnem šol. svetu 7, a kakor bi vseh deset zraslo iz Šusteršičevega telesa! Javna tajnost je tudi, da je deželni šol. nadzornik dr. Opeka na Šusteršičevi strani. Če naposled premis-

limo, kdo je referent v dež. šol. svetu, komu je deželni predsednik dal polnomočje v tej prevažni korporaciji, če se nam obrnejo oči na nemško-nacionalnega plemiča, dvornega svetnika Kalteneggerja, ki celo učitelje s fronte sprejema kakor berače zunaj na hodniku — potem vemo, koliko nam je ura bila!

V resnici — vse, kar nam je sovražnega, to ima svoje zavetje v deželnem odboru in deželnem šolskem svetu! In nikjer ni energične roke, nikjer človeško čutečega srca, da bi napravila konec temu nevzdviženemu položaju! Ako bi imeli na čelu kranjske vlade energičnega moža, bi razpodil to družbo, da bi samo žalostni spomini ostali za njo. A sedaj vladajo kranjsko deželo in kranjsko učiteljsvo možje, ki nimajo nikogar za seboj — nobene stranke, nobene ugledne in spoštovane moči. To je tak unikum, da nima svet enakega! A mi moramo zaradi teh par mož in zaradi neodločnosti deželne predsednika trpeti stranske duševne in telesne muke, da nam že obup lega na trezno misel! Glad se je razšopil po naših rodovinah v vsej svoji grozi! Ni kruha, ni obleke, ni denarja! Ne! Denar je, naš denar, pa nam ga ne dajo!

Za ta nepopisno strašni položaj delamo odgovorno deželno vladu, delamo odgovornega deželne predsednika! Doslej smo prosili; sedaj zahtevamo v interesu svoje in svojcev ogrožene eksistence, da grof Attems nemudoma in neizprosno poseže vmes in napravi konec tej krvavi drami kranjskega učiteljsva! Sicer bo pisala zgodovina: Ko je bil grof Attems deželni predsednik na Kranjskem, je kranjsko učiteljsvo umiralo od gladi!

Pozivljamo Jugoslovanski kljub, naj osvetli te kanibalske razmere v državnem zboru! Ako pa govori kranjsko učiteljsvo o štrajku, se mi ne čutimo pozvane, da bi ga odvrčali od dejanja, ki ga vanje sili izstradano telo in do smrti užaljena duša! Kulturni škandal naše dobe mora imeti tudi svojo krono!

Namesto da v deželnem šolskem svetu tratijo čas z naročenimi inspekcijskimi poročili in z odlikovalnimi predlogi uboge osebe ljubljanskega šolskega nadzornika, naj bi se rajši resno pečali z vprašanjem, kako naj kranjsko učiteljsvo živi, ako mu jemljemo še to malo kruha, kar ga je imelo, in ako mu ne dajo tega, kar mu je država namenila! Gorje njemu, ki si služi odlikovanja na solzah in krivici svojega bližnjega!

Demokratski duh, ki se razliva vsepovsod v močnejših valovih, razlomi tudi vseh sedem pečatov na vratih deželne vlade in deželne vlade. To je le vprašanje časa! Demokratski duh zdrobi lončene paše in njih lakaje, pomeče izza zelenih miz sovnestične birokrate in stare plemiče in napravi prostor modernim živim ljudem, ki imajo smisel za obče koristi in srce za vse ljudi — za brate po krvi jeziku in mišljenju!

Naprej — v boj za staro pravdo! —

J. PAHOR:

O reformi šolstva.

(Nadaljevanje.)

O kmetijskih, trgovskih, obrtno-nadaljevalnih šolah ni treba posebe govoriti. Ker so nastale v novejšem času in iz dejanskih potreb, je tudi pouk v njih praktično in ob enem individualno urejen. Prav tako bo gotovo tudi s kmetijskimi tečaji, ki bodo imeli določne učne smotre pred seboj.

Drugače je s sedanjo ljudsko šolo. Sicer gredo mnenja o njej še najmanj narazen, vendar vidimo, da vzleže temu preživlja prav v tekočem stoletju mnogo novosti. Marsikatero novo načelo je dobro, pa mora radi formalizma o pouku zopet izginiti, ne da bi obrodilo pravih sadov; marsikrat se tudi princip, ki je sam na sebi zdrav, potvori tako, da izgubi učitelj njegovo bistvenost iz oči. Naj navedem le gibanje za umetnostno vzgojo in stezosledstvo. Prvo se ni moglo v ljudski šoli prav razviti, ker je bilo omejeno le na risarski pouk kot tak, brez pravih sredstev, brez smotrene uredbe in brez praktičnih ozirrov; stezosledstvo pa se pojmuje pri nas preveč v državnoorganizatornem in premalo v družbenem smislu, da bodi namreč vir ljudskega zdravja. Navesti bi mogel še drugih primerov, a naj zadošča ugotovitev, da gredo nova prizadevanja le vse preveč kakor nekaka poskušnja mimo šole, brez sistema in zato tudi brez pravih koristi. Nedvomno je, da zgolj eksperimentiranje ne more pustiti trajnih posledic. Dokazuje nam pa, da ljudska šola ne bo mogla več ostati tam, kamor je bila postavljena z zakonom l. 1869 (oz. z novelo l. 1886).

Vendar je svrha ljudske šole izven razpravljanja. Prejokoslavje ostane resnica, da mora oskrbeti osnovna šola posamičniku zadostnega osnovnega znanja in spretnosti, kakor tudi osnove morale kot

članu družbe in države. Le kako naj se to vrši, je mogoče pretresati.

Pred vsem z načelom praktičnosti. Kako naj se v osnovni šoli uredi pouk, da bo budil čim najbolj praktični čut, to je veliko poglavje, ki ga bo moralo vse učiteljsvo rešiti skupno. Prav tu naj bi govorilo svojo odločilno besedo o reformi šolstva. Zdi se mi, da bi bilo dvojje. Prvič: temelje pouka spremeniti in izvesti dosledno kolikor možno koncentrično, drugič: vzgojo kot tako izločiti in skrbeti, da bo vzgojnost vseboval pouk sam, s svojo smiseljnostjo in sorodnostjo z življenjem. Ne smemo pozabiti, da v ničemer človek tako ne razvija svojih telesnih, duševnih in uravnih sposobnosti kakor v delu. Na ta način pa se zadosti tudi načelu o samorazvoju, kolikor pride že v osnovni šoli v poštev: praktični pouk izključuje že sam vsako nasilstvo na učencu, zbujajo zanimanje, podžiga podjetnost in določa smer gojenčeve samodejavnosti. Le če bo otrok v pouku povsod sam iskal, preizkušal in se prepričeval, če bo mislil o koristnosti, napel vse svoje sile v dilemi ter se samostojno odločal, bo mož kadaj s tvorno roko, iniciativno posegal v življenje, oblikoval lastno usodo in koristil svoji okolici. Le tako vzgojen mož bo sledil snovanju javnosti, ker bo jasno videl vse krog sebe. Ne pozablajmo, da vladajo svet jasne in praktične ideje, ki se dajo uresničiti.

Priznajmo, današnja šola se omalovažuje. Odkod to? Predvsem odtod, ker zaradi nepraktičnosti pouka mladina ne more dobiti vpogleda v vrednost tega, kar se uči. V pomen znanja. Zato tudi v prihodnosti navadno ničesar več prostovoljno ne stori za razširjenje svoje nazobrazbe. Poznam stavbnega podjetnika, ki je napadal šolo, češ, da nima ničesar od nje, in da si je le v lastnim trudom priboril svoje znanje. Taka trditve ni brez vse resnice: na Angleškem odhaja odgojenec iz šole prepričan, da se mora še vsega in posebno čitanja učiti z vsotopom v praktično življenje. In menda se nikjer drugje taka množina knjig in revij ne prečita, kakor ravno pri njih, medtem ko jim služi častnik le malo in samo v informacije.

Tudi pri nas bo moralo prodreti, da koristi le ono, kar je polna last in ima praktično vrednost. J. J. Rousseaujeva trditev o nčencu, ki ve za najoddaljenejšo kontinente sveta, a ne zna najti poti iz Pariza v predmestje St. Denis, velja pri nas čez 150 let še vedno. Otroku, ki sam ni meril, tudi vse znanje umetnih računov s tisočinkami, milijonkami metra ne bo prav koristilo, če nima posebnega, lastnega daru za izkoriščanje teoretičnih naukov. Če ni preizkušal n. pr. a in ha na prostem, si ju tudi ne bo znal prav predstavljati: ostala mu bosta zgolj šolska pojma. Isto je s pismenostjo. Tudi najlepša pisava ne zaleže mnogo, če si učenec naposled ne zna prav pomagati pri navadni dopisnici. Sicer se onika narodov meri po analfabetih, vem pa iz mnogih izkušenj, kako malo imajo ljudje od svojega znanja v pisanju in tudi čitanju le radi dejstva, ker naučenega izkoriščati ne razumejo. In kaj šele s praktično uporabo realij!

Lahko trdimo, da je šola s svojim učnim sistemom dosegla mnogokrat prav nasprotni uspeh: omrzila je delo in vzgojila zajedalce, ki z nereelnimi posli izkoriščajo poštene, delavne ude družbe. To tem lažje, ker ustvarja kapitalistično gospodarstvo ugodna tla sličnim nezdravim odnosom. Že v ljudski, posebno pa še v srednji šoli imamo vse preveč učencev, ki predobro vedo, da se lahko odtežajo nele vsakemu telesnemu, temveč tudi duševnemu delu, ker jim to dovoljujejo razmere, ki v njih žive. Dolžnost države je, da take pojave onemogoča z modrim šolstvom, da onemogoča posebno ono luknjčavo polizobrazbo, ki jo srečujemo pri vsakem koraku in ki napravlja toliko škode v življenju.

Se nekaj bi moralo imeti naše šolstvo: pečat naših razmer. Sicer izhaja to že iz načela o praktičnosti, vendar podčrtam še posebe. Že v osnovni šoli je tolikokrat potreba, da se nese pouk ven iz magnetnih igel pod širokim nebom, da vidi erozivno silo vode v hudourni strugi itd.; nič manj važno ni, da srednja šola te osnovne izsledke razširi z resničnim opazovanjem in preizkušanjem, da naposled povzame dejstva in ugotovi splošno veljavne resnice in zakone. Kakor se uči Anglež v svojih podjetjih, v muzejih, v svojem parlamentu in v kolonijah, tako bo moral tudi naš razumnik prepotovati in spoznati našo zemljo, če bo hotel dobiti jasnih in praktičnih idej, vkorenjenih v življenjskih razmerah, da z njih pomočjo vodi snovanje ljudstva in poveča blagostanje in kulturnost naroda. Naše šolstvo bo moralo iti vzporedno pot, da bo kadaj res bistveno odgovarjalo našim potrebam.

Praktična pot vodi vedno iz posebnega v splošno, toda kar je resnično naše